

УДК 811.111'373.611:336.71

ОСОБЛИВОСТІ МОРФОЛОГІЧНИХ СПОСОБІВ ТЕРМІНОУТВОРЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ АНГЛОМОВНОЇ БАНКІВСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ)

Хацер Г. О.

Запорізький національний університет

У статті розглянено активні процеси в системі терміноутворення. Особливу увагу приділено морфологічному способу творення нових термінів. Виявлено місце афіксальних засобів при утворенні англomовної банківської термінології та ілюструються їхні особливості.

Ключові слова: англomовна банківська термінологія, афікси, терміноутворення, афіксальні засоби, морфологічний спосіб терміноутворення.

Хацер А. А. Особенности морфологических способов термиобразования (на примере англоязычной банковской терминологии). В статье рассматриваются активные процессы термиобразования. Особенное внимание уделяется морфологическому способу создания новых терминов. Выявляется место аффиксальных способов при создании англоязычной банковской терминологии, а также иллюстрируются их особенности.

Ключевые слова: англоязычная банковская терминология, аффиксы, термиобразование, аффиксальные способы, морфологический способ термиобразования.

Khatser G. O. Peculiarities of morphological method of terms creation based on English banking terminology. *The article is focused on the active processes in the system of terms creation. The special attention is paid to the morphological method of new terms creation. The place of affixation means in creation of English banking terminology is determined as well as their peculiarities are illustrated.*

Key words: English banking terminology, affixes, terms creation, affix means, morphological method of terms creation.

Постановка проблеми. Мова – це певним чином організована структура, у якій відбуваються постійні внутрішні зміни, а тому „вміння будувати і розуміти нові лексичні похідні одиниці є невід’ємною частиною мовної компетенції” [6, 121].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термінологія не вважається винятком із правил. Не дивлячись на те, що в лексикологічних працях всебічно розглядаються структурно-семантичні особливості різних моделей, за допомогою яких формуються слова [1; 3; 5], умови, за яких відбувається саме цей процес, висвітлені недостатньо.

Метою дослідження є аналіз особливостей морфологічних способів терміноутворення та виявлення ролі афіксальних засобів при утворенні англomовної банківської термінології.

Для реалізації поставленою мети необхідно вирішити наступні завдання:

- узагальнити визначення поняття „дериват”;
- висвітлити суфіксально-префіксальні засоби утворення англomовної банківської термінології;
- розкрити особливості афіксальних засобів саме англomовної банківської термінології.

Об’єктом дослідження виступає англomовна банківська термінологія.

Предмет дослідження – морфологічні особливості творення англomовної банківської термінології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення лексичного корпусу термінології банківської справи виявило, що утворення похідних термінів посідає друге місце від загальної кількості проаналізованих одиниць місце після термінів-словосполучень. Процес афіксації включає префіксацію, суфіксацію та змішаний

тип. У лінгвістиці він отримав назву „утворення слів” – спосіб творення слів за допомогою афіксів, які вступають у різні комбінації з кореневою морфемою [9, 13]. Англійському словотворенню властиві:

- а) чіткість словотвірних зв'язків з розподілом на основу та афікс;
- б) відносно невелика кількість афіксів;
- в) брак варіювання словотвірних афіксів.

Слід відмітити, що власне термін „дериват” (похідне слово) різні лінгвісти розуміють по-різному. Одні з них включають до даного поняття всі вторинні номінативні одиниці, не дивлячись на те, яким способом вони були утворені. Другі застосовують його тільки для позначення афіксальних утворень. Ми дотримуємось останньої точки зору, розрізняючи похідні слова за типом афіксів, які застосовувалися для утворення нової лексичної одиниці. Саме завдяки афіксу термін включають до певної системи понять. Як писав І. І. Панько, „...в структурі терміна, утвореного шляхом афіксації, ...закладені основи структурної систематизації, які мають першочергове значення для термінології” [7, 70].

Афікси, за допомогою яких відбувається формування слів, розрізняються за: а) за ступенем абстрагованості (деякі з них мають більш конкретні значення, ніж інші), яка створює умови для віднесення нового слова до певної лексико-семантичної групи слів; б) характером сполучення з основами. Наприклад, деякі суфікси об'єднуються тільки з окремими основами (-ant), а деякі – з безмежною їх кількістю (-er, -ing).

Серед класифікаційних ознак афіксів виділяють:

- оригінальні й запозичені;
- продуктивні й непродуктивні [4, 107].

До непродуктивних відносять ті, за допомогою яких слова або зовсім не формуються, або ж утворюються в поодиноких випадках. Продуктивні афікси – це такі, які використовуються при формуванні нових слів саме в цей період часу. Але не слід плутати продуктивність з тією частотою, з якою вони з'являються в тексті. Деякі афікси можна зустріти дуже часто, хоча вони вже більше не застосовуються при творенні слів: – *er*, *-ing*, *-ness*, *-ance*, – *ise*, – *ish*, *-y*, *-ed*, *-able*, *-hood*, *-doom*, *-th*, *-ful*, *-ly*, *-ous*, *-ent*, *-al* та інші.

Розглядаючи афікси під кутом зору їх етимології, слід відмітити, що, незважаючи на велику кількість власних афіксів, в англійській мові широко застосовуються також запозичені, особливо романського походження. Характерною рисою власне-германських суфіксів – *y*; *-less*; *-ful* є те, що вони генетично чітко не закріплені за основами дієслів. Їх почали приєднувати до основ абстрактних іменників ще в староанглійський період.

Віддієслівні прикметники з суфіксом – *ful* мають значення „наявність якості”, яке повною мірою не пов'язане з його проявом. Історично корені даного суфікса сягають XV століття. Суфікс – *less* у негативному значенні „без чогось” з'являється в XVI столітті. Одним із найпродуктивніших суфіксів є – *y*, який зайняв провідне положення ще в староанглійський період. Його значення – „вмотивована дією якісна ознака”.

Банківська термінологія, що є об'єктом дослідження, постійно розвивається, поповнюючись новими термінами. Якщо порівнювати кількість префіксальних дериватів із суфіксальними, то останні переважають у банківському дискурсі. Крім цього, значна кількість належить до змішаного типу – префіксально-суфіксального.

Таким чином, для створення нових термінів банківської термінології властиве широке застосування суфіксальних засобів. Якщо взяти загальну кількість суфіксів, які функціонують в загальнолітературній мові, то кількість суфіксів банківської сфери дорівнює 47%. Найпродуктивнішими суфіксами виявилися такі: – *ing*; *-y*; *-tion*; *-er/or*; *-ment*; *-ise/-ize* (Табл. 1).

За походженням більш використовуваними для банківської термінології є суфікси з власне англійськими й латинськими коренями. За значенням, що несуть суфікси англомовної банківської термінології, вони можуть бути різноманітними.

Суфіксація. Для створення нових термінів банківської термінології властиве широке застосування суфіксальних засобів. Якщо взяти загальну кількість суфіксів, які функціонують в загальнолітературній мові, а вона, за даними різних науковців дорівнює 85 – 95 суфіксам [Зятковская 1971; Мешков 1986], то кількість суфіксів банківської сфери дорівнює 47% (при-

близно 42 суфікси). Найпродуктивнішими суфіксами виявилися такі: – *ing*; –*y*; –*tion*; –*er/or*; –*ment*; –*ise/ize* (табл. 1).

Так, – *ing* утворює абстрактні іменники. Їх значення є процес, на який вказує основа: *leasing* (to lease – здавати в оренду) – лізинг – видача довгострокової оренди; *offering* (to offer – пропонувати) – процес надання пропозиції; *financing* (finance – фінанси) – фінансування;

–*y* вказує на певну якість предмета, його спрямованість на певний об'єкт: *fiduciary* – траст-агент; *volatility* – нестійкість; *subsidiary* – дочірнє підприємство. Утворює нейтральні прикметники та іменники;

–*er/or* означає виконавця дії: *banker* – банкір (той, хто працює в банку); *investor* – інвестор (той, хто вкладає гроші); *manager* – менеджер (той, хто керує). Є основним головним агентивним суфіксом;

–*ment* – значення перейшло з французької мови, де він використовується для творення абстрактних іменників, що визначають дію та її результат: *management* (to manage – керувати) – менеджмент; *agreement* (to agree – домовлятися) – договір; *investment* (to invest – вкладати гроші) – інвестування.

Приєднуються до дієслів: –*ise/ize* – значення дії: *collateralize* – забезпечувати; *franchise* – франшиза. Утворюють дієслова від іменників; – *-tion* означає абстрактне поняття, що утворюється із процесу дії: *amortization* – амортизація; *collection* – збір (податковий). Додається до дієслова.

Головним змістовним навантаженням, яке несуть суфікси банківської термінології, виступають значення „якості предмета” та „абстрактності”: *factoring* – факторинг; *custody* – збереження.

Розглядаючи частини мови, створювані шляхом додавання суфіксів, бачимо, що у мові банківської справи домінують іменники. Домінування субстантивних суфіксальних дериватів є свідченням того, що даний тип утворень слугує найменуванням окремих професій (людей, які виконують певну дію), тенденцією до позначення дії, видів діяльності. Деривати-іменники банківської сфери формуються на основі дієслів і прикметників, рідше – іменників.

Крім поширених засобів творення термінів у мові банківської справи використовують елементи лексикалізації, що зводиться до вживання закінчення –*s*, за допомогою якого однину іменників змінюють на множину. У нашому випадку відбувається заміна значення слова та частини мови, якою вона є в тексті: *earning* – зарібок, *earnings* – прибуток, зароблені гроші; *intangible* (Adj.) – невлотимий; *intangibles* (N.) – нематеріальні активи [10, 16, 19].

Префіксація. За енциклопедичними даними, в англійській мові нараховується приблизно 181 префікс. За М. М. Полюжним, їх кількість дорівнює 79 [8, 57]. Для проведення дослідження автор керується інформацією, взятою з першого джерела.

У банківських звітах було виявлене центральне ядро з 54 одиниць. Широко представлені префікси, які означають: *re-* „повторна дія; знову”: *reallocation* – перерозподіл; *reinvestment* – реінвестування; *repurchase* – викуп; *sub-* „частина того, що називають мотивуючою основою; нижче ніж...”: *subcustodian* – молодший попечитель (банк, який несе відповідальність за збереження фінансових активів); *out-* „більш ніж...; у більшій кількості від мотивуючої основи”: *outstanding* (shares) – винущені

Таблиця 1

Деякі продуктивні та непродуктивні суфікси англійської мови

№	Продуктивні суфікси	Приклади
1	що формують іменники: – <i>er</i> ; – <i>ing</i> ; – <i>ness</i> ; – <i>ance</i>	<i>banker</i> ; <i>acceptance</i> ; <i>accounting</i> ; <i>allowance</i>
2	що формують прикметники: – <i>ly</i>	<i>daily</i> (receipts); <i>roughly</i>
3	що формують прикметники: – <i>ish</i> ; – <i>y</i> ; – <i>ed</i> ; – <i>able</i>	<i>updated</i> ; <i>profitable</i> ; <i>accrued</i> ; <i>book-entry</i> ; <i>receivable</i> ; <i>renewable</i>
4	що формують дієслова: – <i>ise/ize</i> ; – <i>ate</i>	<i>liquidate</i> ; <i>promise</i> ; <i>obligate</i> ; <i>relate</i>
5	що формують дієслова: – <i>en</i>	<i>harden</i> ; <i>strengthen</i>
6	що формують іменники: – <i>hood</i> ; – <i>doom</i> ; – <i>th</i>	<i>growth</i> ; <i>worth</i> ; <i>strength</i>
7	що формують прикметники: – <i>ful</i> ; – <i>ly</i> ; – <i>some</i> ; – <i>ant</i> ; – <i>ous</i> ; – <i>ent</i> ; – <i>al</i>	<i>instant</i> , <i>formal</i> ; <i>various</i> ; <i>financial</i> ; <i>total</i>

в обіг (акції); *in-* „не”: *intangible (assets)* – нематеріальні активи; *invisible (supply)* – прихована (пропозиція); *invoiced (services)* – фактурні (послуги) та інші.

Процес афіксації перебуває в постійному русі, реагуючи на зміни, що відбуваються як у межах лінгвістики, так і науки та світі в цілому. Тому можна говорити про так звані „старі” й „нові” префікси [2, 34]. До першої групи відносять: *bi/bis-* „двічі”; *hyper* – „більш ніж..., занадто”; *pre-* „перед чимось; до чогось”; *trans-* „паралельно; крізь щось”. Друга складається з таких префіксів:

euro- почали активно застосовувати з 80-х років ХХ ст., коли на міжнародному ринку з’явилася єдина європейська валюта „євро”, а Європейський Союз став більш впливовим у світі. Кількість новоутворень постійно зростає: *Eurobond, euromarket, eurocard*.

e- скорочення від „electronic”. Вперше з’явилося з появою і розвитком Інтернету в слові *e-mail*. Його значення тісно пов’язане з комп’ютерною технікою й технологією: *e-money, e-business, e-currency*.

cyber- „електронний”. Активно увійшов до загального вжитку з розвитком електронної революції, яка призвела до появи нових понять, які необхідно було назвати: *cyberbusiness, cyberrevolution*.

з новою силою і новим значенням почали застосовувати латинський префікс *tele-* („дис-танційний”) – „те, що пов’язано з телекомунікацією”: *telebanking, telesales*.

Префікси, як і суфікси, можна розглядати з точки зору їх продуктивності або непродуктивності. У сфері банківської справи до першої категорії відносять: *dis-* із значенням, протилежним тому, яке має слово, до основи якого він додається. Активно використовується суб-

стантивний та ад’єктивний префікс *in-*, що робить значення похідного терміна протилежним вихідному.

У банківських звітах виявлена тенденція до активного оперування дериватів з префіксами *pre-*, *back-*, та *trans-*. Словотворче значення *pre-* – це „дія, яка відбулася або відбувається раніше за основну”; *back-* – „щось, що знаходиться позаду, неголовне”; *trans-* – „перехресний”: *pretrade (nonпередня торгівля), investor (інвестор); intangible (нематеріальний), transaction (транзакція), backoffice (бек офіс), backlog (запас, борг)*.

Втрачають свої позиції префікси *super-*, *macro-*, *mega-*, *maxi-*, *hyper-*, популярні у 80-90- ті роки ХХ ст., що пов’язувались із глобалізацією та розвитком світової економіки. Їх значення „занадто”, „дуже великий”, „багатий” стає менш актуальним. Найчастіше за допомогою префіксів утворюють субстантивні деривати; далі йдуть прикметникові та дієслівні.

Найчастіше за допомогою префіксів утворюють субстантивні деривати (60%); далі йдуть прикметникові (34%) та дієслівні (6%) (рис. 1).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, в афіксальному терміноутворенні англійської банківської термінології головне місце посідає суфіксація з такими найпродуктивнішими суфіксами, як: *-ing, -tion, -ment* та інші. З етимологічного боку, частіше застосовуються суфікси латинського і власне-англійського походження. Серед префіксів, якими постійно користуються при творенні нових термінів у банківському дискурсі, виділяють: *euro-*, *e-*, *dis-* та інші. У подальшому доцільним є дослідити інші структурно-граматичні характеристики англійської банківської термінології.

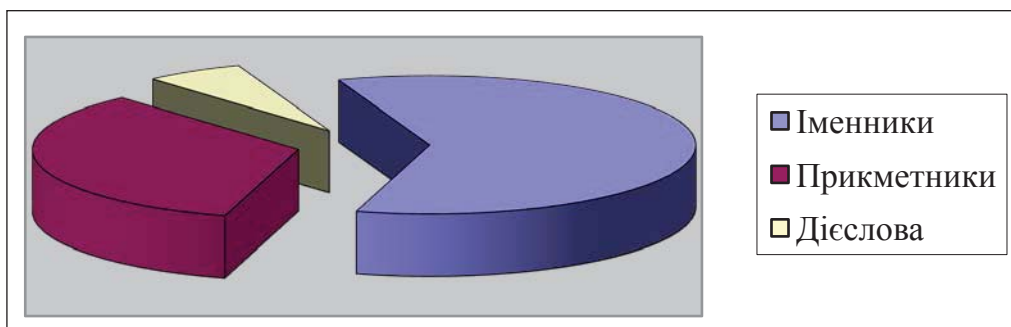

Рис. 1. Кількісна характеристика префіксальних термінів-дериватів

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук М. М. Структурно-семантичні параметри російської авіаційної терміносистеми (макрополе "рух літального апарата"): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.02 „Язика народів РФ”/ М. М. Бондарчук. – К., 2000. – 32 с.
2. Городенська К. Г. Дери́вація синтаксичних одиниць / К. Г. Городенська. – К. : Наук.думка, 1991. – 192 с.
3. Дзаганія І. Собственно-стилистический аспект в изучении функциональной стороны языка [Електронний ресурс] / И. Дзаганія – Режим доступу : www.vspu.ru.
4. Задорожний М. И. К основаниям системной типологии синонимов / М.И. Задорожний // Філологічні Науки. – 2002. – №6. – С. 64 – 74.
5. Казак Е. А. Экономическая лексика современного немецкого языка: становление и особенности функционирования / Е. А. Казак – М. : Дипломат. Акад. МИД России., 2004. – 166 с.
6. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений : Семантика производного слова / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1981. – 200 с.
7. Малиновская И. В. Экономическая терминология в английском языке: процессы формирования и функционирования : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / И. В. Малиновская. – К., 1984. – 24 с.
8. Полюжин М. М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення : монографія / М. М. Полюжин. – Ужгород : Закарпаття, 1999. – 240 с.
9. Разинкина Н. М. Стилистика английского научного текста / Н. М. Разинкина. – М. : URSS, 2005. – 216 с.
10. Annual Report of the Bank of New York on Form 10-K / The Bank of New York Company Inc., 2003. – 146 p.